

יחידת הסד"גים בחיל הים

עכשיו מותר לגלות: ב־1956, כשחיל הים סבל ממחסור חמור בכלי שיט, הוא צירף למערך המילואים שלו שמונה ספינות דיג על צוותיהן. הספינות צוידו מראש בהתקנים שאיפשרו להן לשאת אמצעי לחימה וחיימוש, ובהתרעה קצרה ניתן היה לגייסן ולחמשן. במהלך השנים השתתפו ספינות דיג אלה במבצעים רבים, שאחדים מהם עדיין אינם מותרים לפרסום

רס"ן (מיל") יהודה רותם

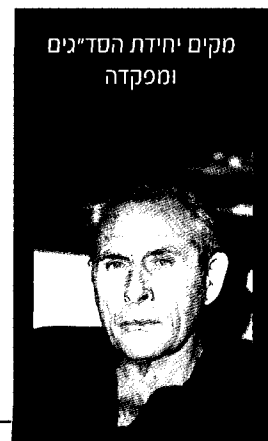
גויסו למערך המילואים של חיל הים יחד עם הדייגים שהפעילו אותן בעיתות רגיעה.

גיוסן של ספינות דיג ושל דייגים בנפרד מקובל בחילות הים של אומות במלחמה, אולם ייחודה של פלגת הסד"גים בצה"ל היה בכך שהספינות הוצבו במערך החירום של חיל הים על צוותיהן האזרחיים. בהתרעה של 24 שעות היו הספינות מוחזרות מהים, מחומשות והופכות מספינות דיג לכלי שיט מלחמתיים, שאנשיהם אומנו לבצע משימות קרביות בשירות חיל הים. מבחינה זו מדובר היה ביחידה

הגיעה השעה להסיר את החיסיון מקיומה של פלגת ספינות הדיג החמושות, שהוקמה לפני 45 שנה – ב־1956 – במסגרת מערך המילואים של חיל הים.

בעת הקמתה כללה היחידה שמונה ספינות דיג, שצוידו מראש בהתקנים שאיפשרו להן לשאת אמצעי לחימה וחיימוש בשעת חירום. ספינות אלה

מקים יחידת הסד"גים ומפקדה

קרביית, שככל הידוע אין דומה לה לא רק בצה"ל, אלא בעולם כולו. היחידה הוקמה בעת שחיל הים סבל ממחסור חמור בספינות בשל מדיניות הקצאת המשאבים שנקט צה"ל. בשל כך נוצר צורך דחוף לעבות את מערך כלי השיט של חיל הים. באותה עת - 1956 - הגיעו לארץ ספינות דיג חדישות

עשויות פלדה שנרכשו במסגרת הסדר השילומים עם גרמניה. השילוב של זמינות ספינות בעלות כושר ימי מעולה, של כוח אדם מיומן המפעיל אותן ושל מחסור חמור בכלי שיט הביא ליוזמה של מטה חיל הים להקים את היחידה.

ראוי לציין כי עוד לפני קום המדינה היה ציבור הדייגים בארץ פעיל במערכות הביטחון במסגרת ההגנה: ברכש, בהעפלה ובמאבק על ההעפלה. ספינות

הדיג שימשו את הפל"ים ומאוחר יותר, עם פרוץ מלחמת העצמאות, הן שימשו את חיל הים שהיה רק בהתהוותו. ספינות הדיג סייעו לשמור על הקשר עם הגליל המערבי הנצור בתחילתה של מלחמת העצמאות ואף העניקו סיוע לכוחות היבשה בטרם עמדו לרשות החיל כלי שיט של ממש. ציבור הדייגים ששירת על הספינות האלה היה ברובו בעל ניסיון ביטחוני.

קיומה של פלגת הסד"גים נשאר חסוי שנים רבות בגלל הדאגה לביטחון הדייגים, אשר במרבית ימי השנה שטו ודגו במים רחוקים מול חופי ארצות עוינות בים התיכון ובים סוף. היה חשש לשלומם של הדייגים, אם יתגלה שלהם ולספינותיהם יש גם תפקיד צבאי.

בקיץ 1956 גויסו בזו אחר זו שמונה "ספינות השילומים"

והוכנסו למספנת חיל הים כדי לצייד אותן בהתקנים שכללו בסיסים לתותחים, חצובות למקלעים וסידורים להצבת מכשירי קשר. בשלבים מאוחרים יותר גם הוצבו על הספינות מתקנים להטלת פצצות מעמקים למלחמה בצוללות וציוד אחר - לפי הצרכים שעלו מעת לעת. המתקנים

הוסוו היטב למקרה שהספינות ייתפסו בעת עבודתן בדיג. ואכן הספינה "דורון" נתפסה על-ידי הצי המצרי ב-1958 כאשר דגה מול חופי אל-עריש, צוותה הושם במעצר לתקופה ארוכה, והספינה הוחרמה - אך שיבוצה במערך של חיל הים לא נודע לשוביה.

בבסיסי החוף הוקצו לכל ספינה מחסני חירום, שבהם

הוחזק כל הציוד הדרוש להפעלתן ככלי שיט צבאיים. במקביל אומנו הצוותים במקצועות הצבאיים: הכרת הנשק, שימוש בו, נוהלי קרב, בקרת נזקים, כיבוי אש וכו'.

המפקדים - רובם קצינים - עברו אימון בנוהלי פיקוד חיליים: ניהול אש, גילוי, ניווט, קשר וכן במקצועות צבאיים נוספים, הקשורים למטלות הספציפיות שהוטלו על היחידה.

עם הקמת היחידה נעשה

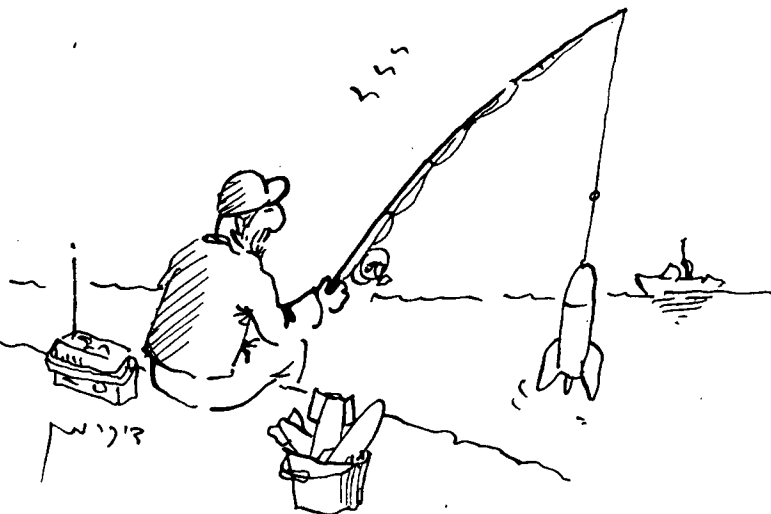
מאמץ אינטנסיבי להעביר אליה את הצוותים מיחידותיהם השונות - בחיל הים ובחילות אחרים. בתוך שלושה חדשים קרמה היחידה עור וגידים - על שמונת כלי השיט שלה, ציודה ואנשי צוותה - והייתה מוכנה לביצוע משימותיה.

היחידה הופעלה לראשונה במלחמת סיני, זמן קצר לאחר שהוקמה, ומילאה בה מגוון משימות: הגנה על החופים, הגנה על אוניות שעגנו מחוץ לנמלים, שמירה על מבואות הנמלים ופעולות מיוחדות.

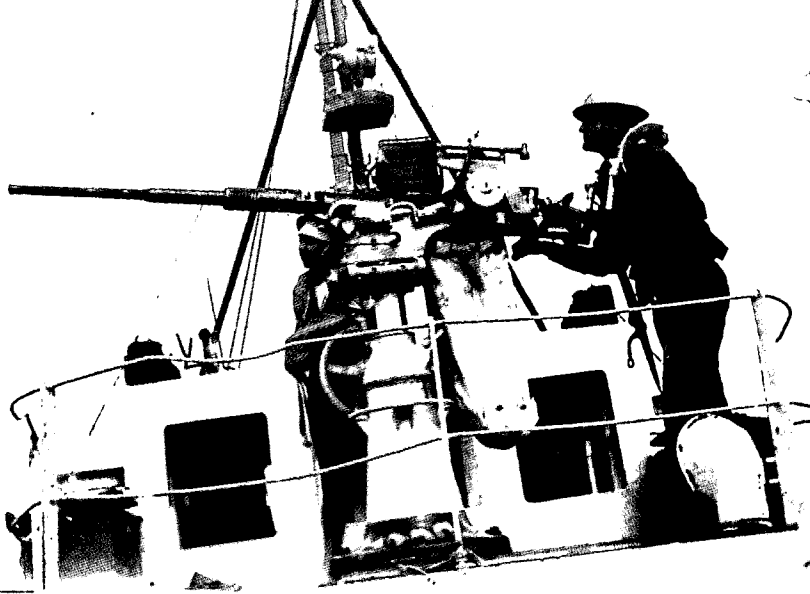
פיקוד חיל הים עמד עד מהרה על הפוטנציאל הייחודי הגלום ביחידה, שכלי השיט שלה ניתנים להסבה מהירה מכלים "תמימים" לכלים קרביים - ולהיפך, מה שאיפשר לבצע באמצעותם פעולות חשאיות. מסיבה זו הופעלו כלי השיט של היחידה מראשית קיומה לביצוע משימות בלתי שגרתיות. הראשונה

שבהן הייתה ההשתתפות במבצע לחילוץ יהודים מפורט-סעיד בשלהי מלחמת סיני. הפעולה בוצעה באמצעות שני סד"גים, שחדרו לנמל פורט-סעיד והביאו משם לנמל חיפה כ-180 יהודים שהיו לכודים בין כוח המשימה האנגלו-צרפתי לבין אוכלוסייה עוינת בעת מבצע סואץ.

ספינות הדיג היו אומנם נחותות מספינות מלחמה תקניות במהירותן, בחימושן ובמכשור שהותקן בהן, אולם על נחיתות זו חיפו הכושר הימי של הספינות, שאיפשר להן שהייה בים בכל מזג אוויר, ואיכות כוח האדם, שהצטיין ביצוע ימי ובמוטיבציה

המבע
אורגון
במהירות:
הספינות, שהיו
בסיוור חופים
שגרתי, נקראו
לחזור לבסיס
בנמל חיפה, כל
הציוד הצבאי
הורד מהן, והן
חזרו ולבשו
חזות של
ספינות דיג. הן
צוידו במזון,
בתרופות

תותחן בעמדת ירי

– כלומר, הם היו
פטורים מחבלי
ההסתגלות
לטלטולי הים,
וממחלת הים,
כך שיכלו
לתפקד היטב.
מייד עם גיוסם.
בכל שנות
קיומה בלטה
הפלגה במורל
הגבוה שלה
ובדבקות
הצוותים בביצוע
המשימות

המגוונות שהוטלו עליהם – בעיתות רגיעה ובעיתות חירום. על כך זכתה להערכה רבה מצד פיקוד חיל הים. הספינות אומנם גויסו בעיקר בעיתות חירום, אך מילאו משימות שונות גם בעיתות רגיעה – החל מהשתתפות ב"ימי קרב" (תרגילים) חיליים וכלה בביצוע תפקידי סיוע מיוחדים לצה"ל בכלל ולחיל הים בפרט.

במסגרת שירות המילואים שלהם השתתפו אנשי היחידה בפעילות הבט"ש בכל הגזרות הימיות. הם נטלו חלק במאמץ למנוע הסתננויות מחבלים דרך הים – בין היתר באמצעות איוש תחנות בחופי הארץ, וגם היה להם חלק ב"מלחמות הכינרת" לפני מלחמת ששת הימים.

במלחמת ששת הימים, כאשר הייתה התרעה על סכנה של צוללות אויב בזירה, צוידו הסד"גים בפצצות מעמקים, והצוותים עברו הכשרה בתחום הלוחמה נגד צוללות (נצ"ל). הסד"גים היו בבחינת תגבור משמעותי לחיל בתחום זה – חרף מגבלת המהירות של הספינות (שהיא בעלת משמעות בהטלת פצצות מעמקים) והעדר אמצעים לגילוי תת-ימי. הסד"גים המגויסים פיטרלו בחופים, וסביר להניח כי רעש מדחפיהם ופצצות העומק שהטילו גרמו לצוללות האויב – אם אכן ניסו לבצע משימות בחופי הארץ – "להוריד את הראש".

להמחשת חולשתו של חיל הים בציוד במלחמת ששת הימים וליכולת האלתור שגילה ראוי

ובשמיות, וניתנה להן פקודת הפלגה לפורט-סעיד לחילוץ היהודים משם. לספינות נלוותה ספינת טורפדו, שנשארה מאחור עם ההתקרבות לפתח תעלת סואץ. הסד"גים, שהוסו כספינות זרות ונשא דגלים של מעצמה ניטרלית, פילסו את דרכן בתוככי הארמדה האדירה של אוניות מלחמה מכל הסוגים והגדלים שעגנו ופיטרלו במבואות הנמל. הפיקוד העליון הצרפתי היה בסוד המבצע, אולם לא כן הבריטים, ולכן ההוראה הייתה להתחמק מכלי שיט בריטיים. הספינות חדרו לנמל עם בוקר והעלו על סיפונן את יהודי פורט-סעיד

– כ־180 איש – שרוכזו בלילה בבית-הכנסת בעיר בידי שליחים ישראלים, שלבשו מדים של קצינים זרים. הסיפונים – ועליהם האנשים – כוסו בברזנטים, והספינות החלו חותרות צפונה, כשהן מתחמקות מספינות הסיוור הבריטיות. לאחר הפלגה קשה בים סוער הגיעו הספינות לחיפה, והאנשים הורדו לחוף וטופלו בידי אנשי הסוכנות היהודית.

מראשית פעילותה התבלטה היחידה באיכות ביצועיה. ספינות הדיג היו אומנם נחותות מספינות מלחמה תקניות במהירותן, בחימושן ובמכשור שהותקן בהן, אולם על נחיתות זו חיפו הכושר הימי של הספינות, שאיפשר להן שהייה בים בכל מזג אוויר, ואיכות כוח האדם, שהצטיין בידע ימי ובמוטיבציה. אנשי הסד"גים היו למעשה "בבית" בעת ששירתו על ספינותיהם, והיו להם "רגליים"

צוות במנוחה על סד"ג חמוש בתותחים ובמטולי פצ"ם (פצצות מעמקים) נגד צוללות

סד"ג בפעולת נצ"ל (נגד צוללות) - מונחה להטלת פצצם על-ידי צוללת שאינה כשירה לצלילה

התוצאה הייתה שמירה על כושרה הקרבי של היחידה מיום הקמתה.

כשהחל חיל הים להצטייד הן בכמות והן איכות - בספינות טילים וב"דבורים" - נראה היה שהסד"גים סיימו את תפקידם בחיל. אולם למרבה ההפתעה החליט פיקוד החיל להמשיך לקיים את היחידה גם לאחר מלחמת יום הכיפורים, שממנה יצא חיל הים הישראלי כשידו על העליונה מול ציי ערב, ויחסי הכוחות בזירה הימית התהפכו. שימורה של הפלגה גם בעידן של ספינות הטילים נבע מההערכה בפיקוד החיל לכושרה ולביצועיה - שעליהם הוא לא היה מוכן לוותר גם לאחר שעמדו לרשותו כלי שיט מודרניים.

בשנים שלאחר מלחמת יום הכיפורים הועסקה היחידה בעיקר בביטחון שוטף: הגנה נגד חדירות מחבלים, הגנה על מבואות הנמלים ותפקידי עזר שונים.

מאז הקמתה לא נפלה אחזקת היחידה לנטל על מערכת הביטחון: הכלים נבנו ותוחזקו על-ידי בעליהם והופעלו על ידם בעבודות דיג במרבית ימות השנה.

חשוב להדגיש שפעילות היחידה בעיתות מלחמה הייתה כרוכה ברמת סיכון גבוהה. אנשי הסד"גים יצאו למשימותיהם בים בספינות נחותות מכל בחינה לעומת הכלים של ציי האויב: בכוח האש, במהירות, באמצעי הגילוי ובמכשור הטכני. בפועל לא העזו אוניות השטח והצוללות של האויב להגיע לחופי הארץ (להוציא המקרה המפורסם של המשחתת איבראהים אל-אוול במלחמת סיני), ויחסי הכוחות האלה מעולם הועמדו במבחן האש.

קיומה של יחידת הסד"גים הוא דוגמא לתושייה ולהעזה שאיפיינו את חיל הים בתקופה שבה הוא סבל ממחסור באמצעי לחימה וממחיש את היות צה"ל צבא העם, הלוחם על קיומו.

להזכיר את שיתוף הפעולה המוזר בין הצוללת "רהב" לבין סד"גים בלוחמה נגד צוללות אויב. הצוללת "רהב" לא הייתה כשירה לצלילה, אולם הייתה מצוידת במכשיר לגילוי צוללות. לעומתה הסד"גים היו מצוידים בנשק ללוחמה בצוללות, אולם לא עמדו לרשותם אמצעי גילוי תת-מימיים. מסיבה זו הוחלט להפעיל את הצוללת "רהב" יחד עם סד"גים כדי שישלימו זה את זה. "רהב" (בפיקודו של יומי ברקאי, לימים מפקד חיל הים) שימשה ככלי שטח ועסקה בגילוי מטרות תת-מימיות. כאשר היא גילתה מטר, היא כיוונה אליה את הסד"גים באמצעות הקשר, ואלה תקפו את המטר, בפצצות מעמקים. היה זה חיזיון שספק אם נצפה אי-פעם בתולדות המלחמות בים: צוללת שאינה יכולה לצלול משתפת פעולה עם ספינת דיג הנלחמת בצוללות.

כאשר הועלה החשש מפני ניסיון של הערבים למקש את נתיבי הכניסה לנמלי ישראל באמצעות מוקשי מגע, רכש חיל הים ציוד לשליית מוקשים, והסד"גים היו הכוח אשר הפעיל אותו. זאת בגלל התאמת כלי השיט לציוד זה ויכולת הצוותים להשתלט בקלות על הפעלתו.

מלחמת ששת הימים הייתה שעתה היפה של היחידה. חיל הים נתפס אז בתקופה של מחסור קשה בכלי שיט תקינים לפעולה. שמונת הסד"גים, שעמדו לרשות חיל הים, ואשר גויסו במהירות, היו תגבורת משמעותית ועיבו את מערך כלי השיט של החיל. הסד"גים עשו במהלך אותה מלחמה עבודה חשובה בהגנת החופים, באבטחת מבואות הנמלים, בליווי אוניות אספקה ורכש בנתיבי הגישה לנמלים, בלוחמה נגד צוללות ובתפקידים מיוחדים שאחדים מהם עדיין חסויים. בין היתר הובילו הסד"גים לוחמי קומנדו לפעולות חבלה בנמלי אויב, סייעו לכוחות היבשה שפעלו סמוך לחופי האויב ועזרו ליחידות חיל הים בפעולות הנצלה שונות.

במלחמת ההתשה שירתו לוחמי היחידה במרחבי סיני והפעילו כלי שיט לאורך תעלת סואץ ובים סוף. בכמה תחומים הייתה לידע המקצועי שלהם תרומה ייחודית.

אחת הבעיות שליוו את היחידה בכל תקופת קיומה הייתה הקושי לשמור על מצבת הצוותים. אנשים השתחררו מסיבות גיל, בריאות ועבודה באוקיינוסים רחוקים. מפקדי הפלגה, שהייתה מורכבת כולה מאנשי מילואים, נאלצו כל הזמן להשיג מחליפים לאנשים שפרשו. ברבות הזמן נוצר הצורך לתגבר את היחידה באנשי צוות שאינם דייגים - מבין אנשי המילואים של חיל הים, שהיו יוצאי יחידות אחרות. אלה נקלטו היטב בפלגה, והפיקוד שלה הצליח לשמר את אופיה הייחודי ואת רוחה המיוחדת.

כדי לקיים את כושרה של היחידה הושם דגש חזק על האימונים. אנשי היחידה זומנו לאימונים תלת-חודשיים והשתתפו ב"ימי קרב" חיליים. אנשי הצוות התאמנו במקצועות הצבאיים הרלוונטיים - עם דגש על מטווחי ירי והמפקדים עברו רענון בנושאים טקטיים ובתורת הלחימה.